

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Банки є основними учасниками фінансового ринку, від їхньої стабільного функціонування залежить загальний розвиток економіки України. В сучасних умовах посилення нестабільності національних та світових фінансових ринків винятково важливого значення набуває проблема забезпечення фінансової стійкості банківської системи України.

Руйнівні наслідки світової фінансової кризи 2008–2009 рр. поставили під сумнів адекватність багатьох базових принципів сучасного фінансового менеджменту, у тому числі виникли питання й щодо дієвості інструментів управління банківськими ризиками та фінансового інжинірингу. В кризових та в ординарних умовах характер та прояви ризиків відрізняються. Через це управління банківськими ризиками в умовах фінансової кризи типологічно відрізняється від управління ризиками в період відносно стабільного зовнішнього середовища. Гострота проблеми посилюється тим, що у більшості банків України формування системи управління банківськими ризиками мало «імітаційний» (формальний) характер. Нездатність деяких з таких банків нейтралізувати негативний вплив фінансової кризи була головною причиною їхньої неплатоспроможності.

Результативне управління банківськими ризиками має базуватися на відповідних фундаментальних дослідженнях формування дієвого механізму регулювання фінансових відносин у банківському секторі. З огляду на це проблема напрацювання теоретичних, методологічних основ та практичних рекомендацій щодо ефективного управління банківськими ризиками є дуже важливою й актуальною.

Теоретичні, методологічні та методичні аспекти управління ризиками розглянуто в роботах провідних вітчизняних та зарубіжних вчених. Дослідженню економічної природи ризиків присвячено праці багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців, серед яких П. Бернстайн, І. Бланк, Ф. Блек, В. Глущенко, В. Гранатурова, Р. Кархар, Дж. Кейнс, Ю. Кіншов, Р. Клейнер, Б. Койлі, Л. Крег, В. Кривов, Дж. Лінтнер, Ф. Ліс, П. Макаренко, С. Мак-Колл, Г. Марковіц, А. Маршал, Р. Мертон, М. Міллер, Дж. Міль, Б. Мільнер, Ф. Модільяні, С. Мочерний, Ф. Найт, А. Пігу, Т. Райс, Н. Решер, Л. Севідж, Л. Тепман, Дж. Тобін, С. Філін, М. Фрідман, М. Хохлов, В. Шарп, Дж. Шортрид, М. Шоулз, Й. Шумпетер. Характеристику, класифікацію та проблеми управління безпосередньо банківськими ризиками подано у працях М. Адлера, Ф. Алена, Е. Альтмана, Г. Белоглазової, С. Братанович, Н. Валенцевої, Т. Васильєвої, С. Вахнюка, В. Вітлінського, С. Герасименка, Х. Грюнінга, У. Деволда, О. Дзюблюка, А. Єпіфанова, А. Єріної, І. Івасіва, А. Камінського, В. Коваленко, В. Ковальова, С. Коновалова, Г. Коробової, О. Лобанової, Д. Мерфі, Е. Морсмана, О. Пернарівського, О. Пожар, Т. Раєвської, М. Романова, П. Роуза, Дж. Сінкі, Ф. Сондерса, М. Сорокіна, А. Хігса, О. Шеремета, Д. Штатова. Перспективи розвитку інструментів та методів управління банківськими ризиками визначили В. Вовк, Ю. Воронін, В. Зінкевич, В. Зінченко, О. Колодізев, Т. Косова, В. Кротюк, О. Куценко, О. Лаврушин, В. Лахтінов, Б. Луців, Л. Примостка, О. Притоманова, К. Редхер, В. Стельмах, П. Уокер.

Підходам до забезпечення фінансової стійкості банків і банківських систем значну увагу приділили Я. Белінська, І. Д'яконова, Ж. Довгань, В. Дуйзенберг, О. Іссінг, П. Каллаур, О. Кіреєв, Е. Крокет, О. Крухмаль, Х. Мінські, В. Міщенко, Б. Пшик, Дж. Соларж, Р. Фергюсон, М. Фут, Н. Шелудько, Р. Шиллер, Г. Щиназі. Причини виникнення фінансових криз, їхні наслідки та специфіку застосування антикризових заходів окреслили О. Барановський, О. Білорус, А. Гальчинський, П. Гарбер, В. Геєць, І. Голдштейн, Ч. Кіндлеберг, О. Коренева, П. Кругман, В. Мазуренко, Р. Манделл, П. Массон, Ф. Мишкін, М. Монтес, С. Науменкова, Ю. Пахомав, Б. Піджненбург, Р. Портес, К. Райнхарт, Ю. Розенталь, Л. Сибирка, Дж. Стігліц, І. Фішер, А. Чухно.

За наявності значної кількості досліджень, зазначимо, що проблематиці управління банківськими ризиками в умовах фінансової кризи приділяється недостатньо уваги, а відтак науково-практичні основи розвитку управління ризиками в період значної фінансової нестабільності є малодослідженими, позбавленими системності й ґрунтовності. Недостатність фундаментальних розробок за вказаним напрямом негативно впливає на фінансову стійкість сучасного банківського сектору України.

Для вітчизняної фінансової думки головною є проблема формування інструментів реалізації концепції управління банківськими ризиками, які мають бути ефективними як в умовах відносно стабільного зовнішнього середовища, так і в період кризи. Підвищення дієвості таких інструментів потребує вдосконалення теоретико-методологічних засад управління банківськими ризиками.

Відповідно, актуальним завданням подальшого розвитку ризикології в банківській діяльності є оновлення концептуального підходу до науково-практичного осмислення управління банківськими ризиками з огляду на причини і наслідки глобальної фінансової кризи, а також погиблення методологічного апарату дослідження проблеми управління ризиками саме в умовах значної фінансової нестабільності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукові дослідження за темою дисертації є складовою науково-дослідних тем: Полтавської державної аграрної академії «Наукові напрями організаційно-економічного, фінансового і соціального розвитку управління та регулювання в агропромисловому комплексі, на галузевому рівні та в організаційно-правових формах ринкового господарювання» (державний реєстраційний номер 0111U002780), в рамках якої здійснено аналіз та оцінку банківських ризиків, які виникають у процесі кредитування підприємств агропромислового комплексу; Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна «Фінансова стратегія розвитку економіки в умовах невизначеності» (державний реєстраційний номер 0113U007946), в межах якої використано пропозиції щодо покращення результативності управління банківськими ризиками у контексті загострення кризових процесів; «Розвиток системи корпоративного управління акціонерних товариств в постіндустріальному суспільстві» (номер державної реєстрації 0113U007947), в рамках якої запропоновано підходи до підвищення результативності методів та інструментів управління банківськими ризиками.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних засад ефективного управління банківськими ризиками та вироблення практичних рекомендацій щодо покращення результативності управління банківськими ризиками в умовах фінансової кризи.

Досягнення визначеної мети передбачає вирішення таких завдань:

- узагальнити теоретико-методологічні засади щодо визначення сутності банківських ризиків, головних критеріїв їх класифікації задля теоретичної концептуалізації управління банківськими ризиками;

- з'ясувати особливості управління банківськими ризиками в умовах фінансової кризи з метою їх врахування у діяльності банків;

- проаналізувати діючий санаційний механізм та сучасні інструменти зменшення системного ризику з метою збільшення їхньої ефективності в умовах фінансової кризи;

- визначити інструменти реалізації концепції управління банківськими ризиками, яка базується на засадах Базеля – III;

- удосконалити технологію та методичні засоби діагностування факторів виникнення фінансових криз та розширити їхні додаткові диференційні ознаки з метою вдосконалення методичного інструментарію оцінювання та прогнозування значних змін чинників зовнішнього середовища;

- запропонувати напрямки подальшого розвитку інституційної архітектури банківського сектору України з метою визначення нових банківських установ, які здатні стабільно функціонувати в умовах фінансової кризи;

- вдосконалити методичні засади оцінки ефективності управління банківськими ризиками шляхом розрахунку інтегрального показника оцінки ефективності управління банківськими ризиками, який враховує показники фінансового стану банку та результативність управління ризиками, що дозволяє покращити оцінку рівня фінансової стійкості банку;

- ідентифікувати фактори впливу банківського нагляду, грошово-кредитної та валютної політики на рівень банківських ризиків для їх врахування у процесі управління банківськими ризиками;

- розробити механізм диференціювання сум гарантованого відшкодування депозитів фізичних осіб та регулярного збору до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб задля зменшення процентного ризику та покращення результативності управління банківськими ризиками;

- проаналізувати діючі процедури банкашуренса та сек'юритизації банківських активів задля визначення перспектив та шляхів їхнього подальшого розвитку;

- обґрунтувати підходи виокремлення центрів відповідальності банку з метою покращення результативності попередження та зниження банківських ризиків;

- окреслити особливості застосування нейронечітких технологій у скорингових моделях банку для формування дієвого механізму управління індивідуальним кредитним ризиком в умовах кризи;

– розробити підходи щодо удосконалення управління фінансовими ризиками банку за рахунок впровадження зонального критерію розподілу лімітів на величину фінансових ризиків для узгодження антикризових заходів за центрами відповідальності банку;

– обґрунтувати підходи до вдосконалення управління операційним ризиком за його складовими.

Об'єктом дослідження є банківські ризики.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні та прикладні засади управління банківськими ризиками в умовах фінансової кризи.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження формують фундаментальні положення ризикології, вихідні постулати економічної науки, теоретико-прикладні напрацювання вітчизняних і зарубіжних учених, в яких досліджувалися питання управління банківськими ризиками. Дисертаційна робота виконана з використанням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, зокрема: наукової абстракції, аналізу, синтезу, індукції, дедукції та порівняння – для дослідження понятійного апарату; теоретичного узагальнення та групування – для вивчення ризиків банківської діяльності та їхніх класифікаційних ознак; структурного аналізу – для виокремлення інструментів управління банківськими ризиками; історичний метод – для розкриття особливостей становлення та розвитку управління ризиками в банках України; системного аналізу – для впорядкування організації процесу управління банківськими ризиками; групування, вибірки – для дослідження закономірностей та проблем розвитку банківського сектору України; макроекономічного аналізу ринків – для діагностування та прогнозування виникнення фінансових криз; нейронечіткого моделювання – для оцінки індивідуального кредитного ризику позичальників; формалізації, конструктивні та абстрактно-логічні – для теоретичного узагальнення, формування висновків та розробок пропозицій щодо вдосконалення управління банківськими ризиками.

Інформаційною базою дослідження є теоретичні та науково-практичні дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців стосовно управління банківськими ризиками, нормативно-правові акти щодо регулювання банківської діяльності, матеріали Національного банку України, Державної служби статистики України, Асоціації українських банків, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, щорічна звітність банківських установ, аналітичні огляди Міжнародного валютного фонду, Міжнародного банку реконструкції та розвитку та інших міжнародних фінансових організацій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні актуальної проблеми оновлення концепції управління банківськими ризиками та напрацювання науково-практичних рекомендацій щодо підвищення результативності управління банківськими ризиками в умовах кризи. Основні положення, що визначають наукову новизну дисертаційної роботи, полягають у наступному:

вперше:

– обґрунтовано напрямки оновлення концепції управління банківськими ризиками, котра базується на комплексному підході до визначення зональних рівнів управління банківськими ризиками, формування організаційно-економічних

напрямів вдосконалення управління ризиками в умовах фінансової кризи та розробки нових зовнішніх інструментів впливу на ефективність управління банківськими ризиками, що дасть змогу скасувати «імітаційний» характер управління ризиками та підвищити рівень фінансової стійкості банківської системи;

– виявлено наявність відповідних економічних умов для формування нового типу банку – «креативний банк», який, завдяки проектній системі корпоративного управління, котра має фасилітаційний характер, трирівневій системі управління банківськими ризиками, оперативному оновленню стратегії розвитку, ситуаційній трансформації бізнес-напрямків, розробці інноваційних, «гібридних» банківських продуктів (переважна більшість яких надається реальному сектору економіки), має високий рівень адаптації до змін чинників зовнішнього та внутрішнього середовища.

удосконалено:

– теоретико-методичні підходи до управління банківськими ризиками на засадах Базеля – III, які, на відміну від існуючих, підвищують результативність інструментарію забезпечення стійкості банківських установ як в умовах відносно стабільного зовнішнього середовища, так і в період кризи;

– методику визначення інтегрального показника оцінки ефективності управління банківськими ризиками, яка, на відміну від прийнятої національним регулятором, враховує результативність управління банківськими ризиками та показники достатності капіталу, рентабельності, ліквідності, якості активів, динаміку зміни ресурсної бази і негативно класифікованих активів. Це сприятиме більш достовірній оцінці фінансової стійкості банку;

– методичний підхід до визначення суми гарантованого відшкодування за вкладами фізичних осіб та сумою регулярного збору до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, який, на відміну від існуючого, диференціює розмір гарантованого відшкодування за вкладами залежно від рівня процентної ставки депозиту, а розмір регулярного збору – залежно від значення інтегрального показника оцінки ефективності управління банківськими ризиками, що сприятиме зменшенню процентного ризику та мотивуватиме банки до покращення результативності управління банківськими ризиками;

– науково-методичний підхід до оцінки індивідуального кредитного ризику позичальника – юридичної особи (крім банків та бюджетних установ) та фізичної особи (крім фізичної особи, яка є суб'єктом господарювання) через використання в скорингових моделях нейронечітких технологій, що дозволяє в умовах фінансової кризи розширити можливості моделювання складних економічних процесів і збільшити ефективність визначення кредитоспроможності позичальника;

– методи управління фінансовими ризиками банку в умовах кризи, які, на відміну від існуючих, враховують механізм розподілу ступенів порушення лімітів, встановлених на розмір фінансових ризиків, за певними зонами і створюють відповідне підґрунтя для швидкого та ефективного здійснення запланованих антикризових дій за центрами відповідальності банку.

набули подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат теорії управління ризиками, зокрема визначення економічної сутності категорії «банківський ризик», яке, на відміну від існуючих, виокремлює чинники виникнення банківських ризиків;

– підходи до утворення балансу перехідного банку через формування його зобов'язань з вкладів фізичних осіб, які гарантуються Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, та формування активів з частини якісних, високоліквідних активів, які мають покрити різницю між сумою зобов'язань за вкладами фізичних осіб та сумою отриманих з Фонду коштів у розмірі внесків, які робив банк як його учасник. Результат застосування цих підходів надає можливість неплатоспроможному банку покращити свій фінансовий стан;

– класифікація видів фінансових криз через введення критеріальної ознаки «фінансова криза за ризик-фактором». Це надає можливість досліджувати кризи з урахуванням причинно-наслідкових зв'язків, сприяє удосконаленню системи аналітичних показників діагностики, методичного інструментарію оцінювання та прогнозування;

– теоретичне обґрунтування макроекономічних аспектів оцінки банківських ризиків та пруденційного механізму управління банківськими ризиками шляхом виокремлення таких чинників зовнішнього середовища, як система банківського нагляду, валютне регулювання, канали трансмісійного механізму грошово-кредитної політики, система гарантування вкладів, врахування яких у процесі управління банківськими ризиками сприяє підвищенню рівня фінансової стійкості банку;

– напрями вдосконалення методичних засад сек'юритизації банківських активів та банкашуренса, які, на відміну від існуючих, враховують ризики процесу сек'юритизації банківських активів та організаційно-правові проблеми розвитку банкашуренса;

– принципи виокремлення центрів відповідальності банку за бізнес – напрямками та видом фінансового ризику сегмента. Застосування такого підходу дасть змогу забезпечити контроль за результативністю управління банківськими ризиками;

– науково-організаційний підхід до управління операційними ризиками, котрий передбачає виокремлення складових операційного ризику та визначення управлінських заходів за кожною складовою. Цей підхід дасть змогу виявити напрями змін складових операційного ризику та визначити оптимальні управлінські рішення щодо зменшення негативного впливу операційного ризику на діяльність банку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні теоретичні положення та рекомендації, викладені в дисертації, можуть бути науковою основою для розробки заходів підвищення результативності управління банківськими ризиками.

Наукові напрацювання та висновки дисертаційної роботи враховано Головним науково-експертним управлінням Апарату Верховної Ради України в процесі наукової та правової експертизи проектів законів України з питань банківського нагляду, управління банківськими ризиками, гарантування вкладів у банківській

системі (довідка № 16/6 – 33 від 10.04.2015 р.); методологічний підхід оцінки ефективності управління банківськими ризиками використано Управлінням Національного банку України в Дніпропетровській області для покращення дієвості інструментів безвиїзного моніторингу фінансового стану банків (довідка № 12-132/8878 від 18.10.2013 р.); рекомендації щодо застосування нейронечітких технологій в скорингових моделях впроваджено Публічним акціонерним товариством КБ «Земельний капітал» при оцінці індивідуального кредитного ризику позичальників юридичних та фізичних осіб (довідка № 1475-БК від 19.03.2014 р.); процедури стрес-тестингу за валютним, процентним та кредитним ризиками враховано Дніпропетровським регіональним управлінням ПАТ «Укрсиббанк» у процесі оцінки величини фінансових ризиків банку (довідка № 182-22/1 від 10.04.2014 р.); основні положення стосовно управлінням корпоративним ризиком використано Товариством з обмеженою відповідальністю «Ін-Фактор» для розробки кодексу ділової поведінки та технологічних карт за основними бізнес-процесами установи (довідка № 511/з від 17.09. 2014 р.); окремі пропозиції щодо управління фінансовими ризиками за центрами відповідальності враховано Товариством з обмеженою відповідальністю «Менеджмент Інвестицій» при розробці процедур управління ризиком ліквідності (довідка № 75-1 від 14.10. 2014 р.); головні положення зональної методики управління ризиками використано Товариством з обмеженою відповідальністю «Універсал Фінанс» під час розробки плану заходів управління ризиками на випадок кризової ситуації (довідка № 1315-2 від 20.11. 2014 р.); процедури оцінки валютного ризику в умовах кризи застосовано Товариством з обмеженою відповідальністю «Альянс Фінанс» в процесі розробки програмного забезпечення, котра дозволяє моделювати вплив валютного ризику на фінансовий стан установи (довідка № 7344/1 від 02.12.2014 р.); процедури встановлення показників, які характеризують ситуацію цінової нестабільності, а також пропозиції стосовно розкриття емітентами цінних паперів інформації щодо системи управління ризиками, яку вони використовують, використано Приватним акціонерним товариством «Українська міжбанківська валютна біржа» при розробці Правил ПрАТ «УМВБ» (довідка № 321-5/РК від 10.02. 2015 р.); основні положення та практичні результати дослідження щодо управління процентним ризиком впроваджено у роботу Дніпропетровської обласної дирекції ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» (довідка № Р-07-0-4/258 від 19.02.2015 р.); пропозиції щодо управління ризиком ліквідності за трьома зонами використано обласним відділенням ПАТ «Дочірній банк Сбербанку Росії» в м. Миколаїв для написання положень за системою управління банківськими ризиками (довідка № 137/21-2-3 від 10.03. 2015 р.).

Основні результати дисертаційної роботи впроваджено у навчальний процес Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна при викладанні навчальних дисциплін «Облік у банках», «Менеджмент банківських ризиків», «Міжнародні стандарти обліку і аудиту», «Фінансовий менеджмент» (довідка № 10/529-21/з від 05.03.2015 р.) та Полтавської державної аграрної академії при викладанні дисциплін «Фінанси»,

«Гроші і кредит», «Банківські операції», «Фінансовий менеджмент» (довідка № 171/652 від 02.04.2015 р).

Особистий внесок дисертанта. Дисертаційна робота є одноосібно виконаною працею. Основні наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, отримані дисертантом особисто і відображенні у наукових публікаціях.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження докладалися й обговорювалися на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема таких: «Перспективи інтеграції України у світову фінансову систему» (м. Дніпропетровськ, 2005 р.); «Проблеми та перспективи розвитку залізничного транспорту» (м. Дніпропетровськ, 2006 р., 2011 р.); «Сучасні тенденції в розвитку банківської системи та фінансових ринків» (м. Дніпропетровськ, 2006 р.); «Проблеми економіки транспорту» (м. Дніпропетровськ, 2008 р., 2010 р., 2012 р.); «Фінансовий механізм вирішення глобальних проблем: попередження економічних криз» (м. Дніпропетровськ, 2012 р.), «Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті» (м. Судак, 2012 р.), «Сучасні проблеми фінансового моніторингу» (м. Ірпінь, 2013 р.), «Перспективні наукові дослідження» (м. Софія, 2013 р.), «Наука і технології: крок у майбутнє – 2013» (м. Прага, 2013 р.), «Розвиток економік євро регіонів: макро- та мікрорівні» (м. Київ, 2013 р.), «Науковий простір Європи – 2013» (м. Перемишль, 2013 р.), «Ключові питання сучасної науки – 2013» (м. Софія, 2013 р.), «Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд» (м. Донецьк, 2013 р.), «Розвиток національних економік в умовах глобальної нестабільності» (м. Одеса, 2013 р.), «Економіка сьогодення: актуальні питання та інноваційні аспекти» (м. Київ, 2013 р.), «Економіка та підприємництво: формування інноваційних моделей розвитку» (м. Херсон, 2013 р.), «Ефективні інструменти сучасних наук» (м. Прага, 2013 р.), «Актуальні досягнення європейської науки» (м. Софія, 2013 р.), «Динаміка наукових досліджень» (м. Перемишль, 2013 р.), «Наука та інновації – 2013» (м. Перемишль, 2013 р.), «Перспективні наукові дослідження – 2014» (м. Софія, 2014 р.).

Публікації. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 81 наукову працю, у тому числі 2 монографії (одна одноосібна), 35 публікацій – у наукових фахових виданнях України, 1 – в електронному науковому фаховому виданні, 5 – в інших виданнях України, 13 – у зарубіжних виданнях, 25 праць апробаційного характеру. Загальний обсяг опублікованих наукових праць становить 69,82 друк. арк., з них особисто автору належить 61,51 друк. арк.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, 10 додатків, розміщених на 18 сторінках, і списку використаних джерел, що включає 489 найменувань на 51 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 442 сторінки машинописного тексту, із них 373 сторінок основного тексту, що містить 107 таблиць та 19 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади управління банківськими ризиками» узагальнено та поглиблено науково-теоретичні підходи до визначення сутності та класифікації банківських ризиків, розглянуто методи їхньої ідентифікації, оцінки та інструменти управління, обґрунтовано напрямки оновлення концепції управління банківськими ризиками, сформульовано авторське трактування категорії «банківський ризик».

У результаті систематизації наукових підходів до визначення сутності економічної категорії ризику визначено, що він пов'язаний з конфліктністю, результативністю та невизначеністю. Конфліктність виникає через суб'єктивно-об'єктивну природу ризику, наявність певних суперечностей між об'єктивно існуючими ризиковими ситуаціями та їхньою суб'єктивною оцінкою. Результативність ризику виявляється в ймовірності відхилення від запланованих (очікуваних) показників діяльності економічних агентів, наслідки якого можуть бути негативними, нульовими або позитивними. Невизначеність пов'язана з неможливістю оцінки ймовірності настання певних подій та масштабів їхнього вияву. Необхідність прийняття економічних рішень в умовах невизначеності спричиняє виникнення ризику. Відмінність ризику від невизначеності полягає в тому, що ризик передбачає можливість оцінки ймовірності настання подій та наслідків їхньої реалізації.

У процесі визначення економічної природи банківських ризиків доведено, що банківські ризики мають ознаки економічної категорії ризику, однак певні особливості формування банківських ризиків дають підстави розглядати їх як окреме поняття. Дослідження еволюції ризикології дало можливість визначити сутність поняття банківських ризиків як ймовірність відхилення від запланованих (очікуваних) показників діяльності банку через здійснення активно-пасивних операцій, їх організацію, стан корпоративного управління та вплив факторів зовнішнього середовища, наслідки якої можуть бути негативними, нульовими або позитивними. Основним аспектом наведеної дефініції є визначення факторів виникнення банківських ризиків, що у подальшому дало змогу за використанням системного підходу удосконалити класифікацію банківських ризиків. З метою системного впорядкування банківських ризиків виокремлено такі класифікаційні ознаки: можливість кількісної оцінки ризику, місце та фактори виникнення. За цими ознаками окреслено три групи банківських ризиків:

1. Фінансові ризики – це ризики, що мають високу ймовірність визначення кількісної величини, належать до внутрішніх ризиків та виникають у процесі здійснення активно-пасивних операцій банку.

2. Операційні ризики – це ризики, що мають низьку ймовірність визначення кількісної величини, належать до внутрішніх ризиків і пов'язані з корпоративним управлінням та з організацією банківських операцій.

3. Функціональні ризики – це ризики, що належать до зовнішнього середовища банку і майже не піддаються кількісній оцінці.

Наведена класифікація є основою для формування дієвих методів та інструментів управління банківськими ризиками. У контексті процесного підходу запропоновано визначення категорії «управління банківськими ризиками» як процесу, що охоплює методи та інструменти з ідентифікації, оцінки, управління, моніторингу і контролю за ризиками задля забезпечення стійкого розвитку банку.

Доведено, що управління банківськими ризиками в умовах відносно стабільного зовнішнього та внутрішнього середовища принципово відрізняється від управління в період фінансової кризи (антикризове управління) (табл. 1).

Таблиця 1

**Основні відмінності управління банківськими ризиками
в умовах стабільного середовища та в період фінансової кризи**

Показники	Управління банківськими ризиками в умовах	
	стабільного середовища	фінансової кризи
Об'єкти управління	Ризики, що пов'язані з активно-пасивними операціями банку та з організацією його діяльності	Ризики, що пов'язані зі значними та непрогнозованими змінами чинників зовнішнього та внутрішнього середовища
Суб'єкти управління	Члени Правління, комітетів, керівники підрозділів та інші працівники банку, які задіяні в управлінні банківськими ризиками	Антикризові менеджери, тимчасові робочі групи, куратори національного регулятора, спеціалісти Фонду гарантування вкладів фізичних осіб
Мета управління ризиками	Уникнення значного негативного відхилення від запланованих показників діяльності банку внаслідок «реалізації» ризиків	Уникнення банкрутства, подолання кризової ситуації з мінімумом втрат
Рівень ресурсної забезпеченості	Високий рівень забезпеченості ресурсами за ефективної діяльності банку	Обмеженість фінансових ресурсів через значне збільшення банківських ризиків
Швидкість прийняття та якість управлінських рішень	Виважений та поступовий процес прийняття управлінських рішень	Висока ймовірність прийняття помилкових рішень через необхідність швидкого реагування на значні зміни чинників зовнішнього та внутрішнього середовища
Рівень ризикованості	Рівень ризикованості діяльності, що є прийнятним для власників банку (толерантність до ризику)	Високий рівень ризику через значну зміну чинників зовнішнього та внутрішнього середовища
Рівень інформаційної підтримки управлінських рішень	Стандартний рівень інформаційної та аналітичної підтримки управлінських рішень	Значне збільшення обсягу розрахунків, аналітичних, прогностичних та діагностичних процедур

Для обґрунтування концепції управління банківськими ризиками застосовано основні засади Базеля – III. У цьому контексті виокремлено: мета та завдання управління банківськими ризиками. Метою управління банківськими ризиками є досягнення стійкого розвитку банківських установ, що передбачає їх здатність до

результативної протидії негативному впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища; завданням є покращення управління шляхом застосування зовнішніх інструментів впливу на результативність управління банківськими ризиками, внутрішніх організаційно-економічних напрямів управління ризиками в умовах фінансової кризи та виокремлення зональних рівнів управління ризиками. В межах наданої концепції систематизовано основні принципи управління банківськими ризиками, а саме: комплексності, безперервності, послідовності, обачності, оперативності, превентивності, суттєвості, участі, обмеженості.

З метою вдосконалення управління системним ризиком розглянуто ефективність застосування таких зовнішніх інструментів антикризового управління, як санаційний та перехідний банк. Зазначено, що формування перехідного банку за існуючими підходами пов'язано з високим рівнем корпоративного ризику та ймовірністю зловживань під час визначення частки та якості активів і зобов'язань, які повинні бути переведені від неплатоспроможного банку до перехідного.

З цієї причини запропоновано інший підхід до формування балансу перехідного банку, який полягає у тому, що зобов'язання перехідного банку формуються з вкладів фізичних осіб, які гарантуються Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, а активи формуються з частини якісних, високоліквідних активів, що мають покрити різницю між сумою зобов'язань за вкладками фізичних осіб та сумою отриманих з Фонду коштів у розмірі внесків, які робив банк як його учасник (такий підхід надає потенційну можливість неплатоспроможному банку покращити свій фінансовий стан).

У другому розділі **«Функціонування банківського сектору України в умовах фінансової кризи»** з'ясовано стан та перспективи розвитку банківського сектору України, висвітлено основні причини виникнення сучасних світових фінансових криз, запропоновано критеріальну ознаку «фінансова криза за ризик-фактором», розкрито суть «креативних банків», надано рекомендації щодо застосування показників результативності управління банківськими ризиками для удосконалення оцінки фінансової стійкості банку.

Збереження фінансової стійкості вітчизняного банківського сектору в сучасних умовах має низку проблем. Проведений аналіз функціонування банківської системи України засвідчив, що основними проблемами вітчизняного банківського сектору є значний розмір банківських ризиків, низька якість активів та низький рівень капіталізації.

Складовою забезпечення фінансової стійкості банків є їхня прибутковість. У 2009–2011 рр. діяльність банківського сектору була збитковою: в 2009 р. від'ємний фінансовий результат вітчизняних банків становив 38,4 млрд. грн., в 2010 р. – 13,0 млрд. грн., в 2011 р. – 7,7 млрд. грн. Банки змогли завершити 2012 р. та 2013 р. з прибутком, але вже в 2014 р. збиток банківського сектору становив 53,0 млрд. грн. За підсумками 2014 р. співвідношення витрат банків до їхніх доходів становило 125%, рентабельність активів – (-4,07%), рентабельність капіталу – (-30,46%). Від'ємний фінансовий результат діяльності банків переважно було сформовано банками I групи, що кредитували масштабні проекти та зазнали значних втрат від окупації АР Крим та ситуації на сході України.

Отже, у 2014 р. в позичальників виникли значні труднощі з обслуговуванням кредитів, що суттєво посилило ризиковість банківського бізнесу. За даними Національного банку України, частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів протягом 2014 року зростає з 7,7% до 13,5%.

З 2008 р. спостерігалось зниження частки кредитів у сукупних активах банків, яка у 2014 р. становила 76,4%, а в 2008 р. – 85,5% (рис. 2).

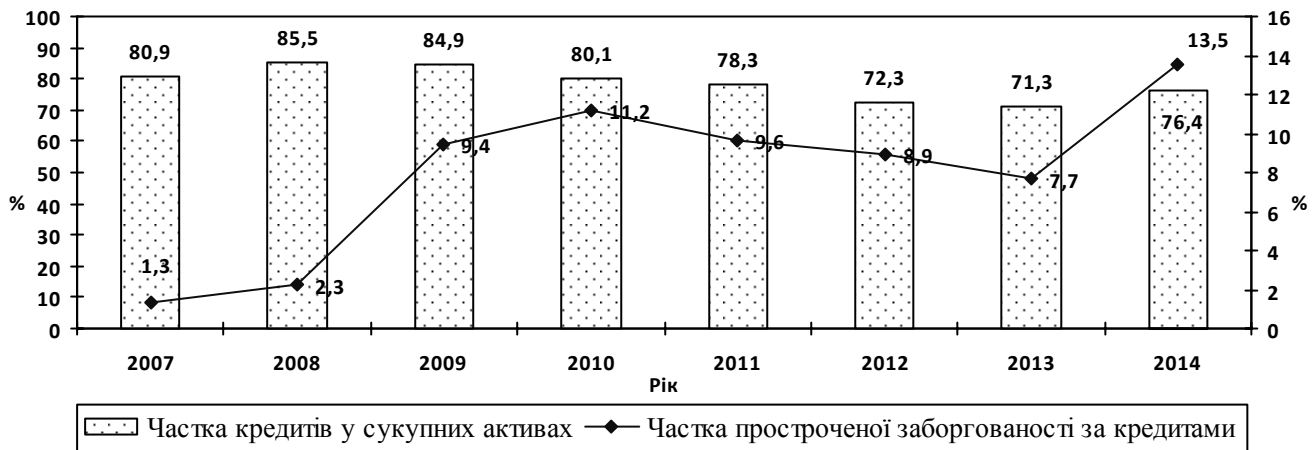

Рис. 2. Динаміка частки кредитів у сукупних активах та частки простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів у 2007–2014 рр. (на кінець періоду)*

* Джерело: побудовано на основі даних Національного банку України.

З'ясовано, що однією з проблем забезпечення стабільного розвитку банківського сектору є низький рівень його капіталізації. Так, проведене в 2014 р. Національним банком України системне стрес-тестування 35 банків, що належать до першої та другої груп, виявило, що для оптимального зменшення негативного впливу фінансових ризиків 18 банків мають збільшити розмір власного капіталу на загальну суму 66 млрд. грн.

Аналіз причин виникнення світової фінансової кризи 2008–2009 рр. та сучасної локальної дав змогу доповнити класифікацію криз введенням критеріальної ознаки «за видом ризик-фактору». Основними причинами збільшення ризик-факторів є надмірна банківська експансія, високий рівень інфляції, зовнішньоекономічні фактори, лібералізація фінансових ринків, фіксований валютний курс, неефективні ринкові реформи та регуляторна політика, політична нестабільність, недосконале управління ризиками фінансових установ.

Аргументовано, що при оцінці поточного рівня фінансової стійкості банку має враховуватися його фінансовий стан та результативність управління банківськими ризиками. У зв'язку із цим запропоновано використовувати інтегральний показник оцінки ефективності управління банківськими ризиками, який охоплює п'ять груп показників оцінки фінансового стану («Достатність капіталу», «Якість активів», «Рентабельність», «Ліквідність», «Динаміка») та одну групу показників оцінки дієвості управління банківськими ризиками («Рівень управління ризиками»).

За кожною з груп виокремлено основні індикатори (показники), які досліджуються за двома величинами: 1) абсолютне значення показника; 2) змінність

абсолютного значення показника (погіршення, утримання на одному рівні, поліпшення).

На підставі оцінки абсолютного значення конкретного індикатора та його змінності розраховується інтегральний показник оцінки ефективності управління банківськими ризиками за формулою:

$$W = \sum_{i=1}^6 S_i, \quad (1)$$

де W – інтегральний показник оцінки ефективності управління банківськими ризиками;

S_i – загальна бальна оцінка показників групи, яка визначається за формулою:

$$S_i = M_i \times (SB_j + SZ_j), \quad (2)$$

де S_i – загальна бальна оцінка показників групи; i – номер групи ($i = 1 \dots 6$); j – номер показника групи ($j = 1 \dots 15$); M_i – множник для групи показників; SB_j – оцінка в балах абсолютної величини показника; SZ_j – оцінка в балах змінності абсолютного показника групи.

Інтегральний показник оцінки ефективності управління банківськими ризиками (W) може мати діапазон значень в інтервалі від 0 до 10 (чим більша його величина, тим краще поточний рівень фінансової стійкості банку). Банки з низьким значенням інтегрального показника належать до категорії «нестабільний», із середнім рівнем – до категорії «з ознаками проблемності», з високим рівнем – до категорії «стабільний» (табл. 2).

Таблиця 2

Загальна характеристика банку залежно від значення інтегрального показника оцінки ефективності управління банківськими ризиками (W)

Категорія банку	Інтервал значень показника W	Характеристика банку
Нестабільний	0 – 3,5	Неліквідний баланс (незадовільна структура активів та пасивів); від’ємний фінансовий результат; вплив депозитів та інших фінансових ресурсів; наявні окремі факти недотримання економічних нормативів НБУ; абсолютні та відносні показники фінансової звітності мають негативну динаміку; низький рівень капіталізації; низький рівень результативності управління ризиками.
З ознаками проблемності	3,6 – 7,0	ліквідний баланс (структура активів та пасивів близька до оптимальної); наявність прибутку, розмір якого не перевищує або незначно перевищує середній прибуток групи, у яку входить банк; економічні нормативи НБУ дотримуються; немає позитивної динаміки абсолютних та відносних показників фінансової звітності; відносно стабільна ресурсна база; достатня капіталізація; прийнятний рівень результативності управління ризиками.
Стабільний	7,1 – 10	оптимальна структура активів та пасивів; наявність високого прибутку; економічні нормативи НБУ дотримуються; динаміка абсолютних та відносних показників фінансової звітності є позитивно стабільною; високий рівень капіталізації; стабільна та диверсифікована ресурсна база; високий рівень результативності управління ризиками.

У процесі дослідження інституційної архітектури вітчизняного банківського сектору констатовано наявність відповідних економічних умов для формування

нового типу банків – «креативні банки». Такі банки, завдяки проектній системі корпоративного управління, котра має фасилітаційний характер, та здатності кардинально трансформувати стратегію розвитку і бізнес-напрямки, швидко розробляти інноваційні, «гібридні» банківські продукти, мають можливість стабільного функціонування навіть в умовах фінансової кризи.

Управління банківськими ризиками в «креативних» банках пропонується здійснювати за трьома рівнями:

1. На першому рівні (зеленому) аналізуються основні слабкі сигнали вияву загрози (ризик-факторів) у внутрішньому або/та зовнішньому середовищі банку. На цьому етапі є можливість завчасно розробити план заходів щодо нейтралізації негативних наслідків зміни чинників внутрішнього та зовнішнього середовища.

2. На другому рівні (жовтому) корегуються заходи щодо зниження уразливості банку й підвищення його гнучкості з метою швидкого реагування вже на чіткі сигнали небезпеки (збільшення розміру ризик-факторів або/та поява ризик-результатів).

3. На третьому рівні (червоному) активізуються надзвичайні (антикризові) заходи протидії загрозам, які виникають раптово (всупереч минулому досвіду) або/та наслідки яких можуть призвести до банкрутства банку.

Зазначено, що «креативні» банки мають дотримуватися стратегії відповідальності перед стейкхолдерами. У довгостроковій перспективі в такий спосіб банк покращує свою репутацію, збільшує клієнтську базу, що у підсумку покращує фінансову стійкість банку.

У третьому розділі **«Пруденційні механізми управління банківськими ризиками в умовах кризи»** визначено принципи банківського нагляду на підставі оцінки ризиків, виявлено тенденції та наслідки впливу на банківський сектор сучасної грошово-кредитної та валютної політики, надано рекомендації щодо удосконалення системи гарантування банківських вкладів фізичних осіб.

Констатовано, що традиційна перевірка банківської установи, як правило, зводиться до аналізу окремих операцій банку, його внутрішньої політики, процедур внутрішнього контролю, а також дотримання економічних нормативів та вимог щодо формування резервів. Аргументовано, що подальший розвиток наглядових процедур має бути пов'язаний з пошуком нових і підвищенням ефективності існуючих методів оцінки фінансового стану банків та дієвості інструментів управління банківськими ризиками. Інструменти управління ризиками повинні ефективно ідентифікувати, оцінювати та нейтралізувати негативний вплив банківських ризиків як в умовах відносно стабільного зовнішнього та внутрішнього середовища, так і в період кризи.

Запропоновано в процесі здійснення банківського нагляду використовувати інтегральний показник оцінки ефективності управління банківськими ризиками (рис. 3).

Зазначено, що максимальна увага національного регулятора має бути зосереджена на групі банків, інтегральний показник яких перебуває в інтервалі 0–3,5 (нестабільний банк). Для таких банків запропоновано здійснити додатковий аналіз активів та зобов'язань, визначити причини змін у структурі доходів та витрат банку, а також надати оцінку дієвості інструментів управління банківськими

ризиками. На підставі цього аналізу національний регулятор має прийняти рішення щодо проведення певних санаційних заходів або переведення банку в категорію неплатоспроможного.

Рис. 3. Ризико-орієнтований банківський нагляд

Обґрунтовано тезу про необхідність посилення координації між наглядовою та монетарною політикою. У роботі з позиції управління банківськими ризиками запропоновано аналізувати дії каналів трансмісійного механізму грошово-кредитної політики в контексті певного банківського ризику, зокрема: дію процентного каналу в контексті процентного ризику; дію валютного каналу – в контексті валютного ризику; дію кредитного каналу – в контексті кредитного, валютного ризику та ризику ліквідності; дію каналу цін активів – у контексті фондового ризику та ризику ліквідності; дію каналу очікувань – у контексті ризику ліквідності, кредитного та ринкового ризику.

Дослідження довело, що після відновлення певної рівноваги валютного ринку необхідно продовжити процес валютної лібералізації. Для того, щоб звести ризики лібералізації до мінімуму, необхідно: ефективно застосування валютних інтервенцій для згладжування пікових коливань обмінного курсу; розвиток інструментів страхування валютних ризиків; зменшення рівня доларизації як за активами, так і за

пасивами банків; підвищення прозорості процесу курсоутворення шляхом регулярного оприлюднення коротко- і середньострокового плану дій НБУ у сфері валютної політики та звітування щодо їхньої ефективності.

Зазначено, що в умовах кризи значні зміни грошово-кредитної та валютної політики, а також інших чинників зовнішнього середовища можуть значно збільшити розміри банківських ризиків і в деяких випадках призвести до банкрутства банку. У разі ліквідації банку держава через Фонд гарантування вкладів фізичних осіб бере на себе часткову відповідальність за виконання зобов'язань неплатоспроможного банку.

З'ясовано, що якщо у 2007 р. сума гарантування вкладів фізичних осіб перевищувала середній розмір вкладу майже в 9 разів, то вже у 2008 р. – в 25 разів, у 2009 р. – в 24 рази, у 2010 р. та у 2011 р. – в 19 разів, у 2012 р. – в 26 разів, у 2013 р. – в 23 рази, у 2014 р. – в 24 рази.

З одного боку, в умовах фінансової кризи високий рівень гарантованої суми вкладу зменшує соціальну напругу, але з іншого, суттєве її завищення породжує певну ситуацію, коли банки і вкладники, які не завжди роблять зважений вибір банківських установ, необґрунтовано перекладають свої ризики на систему страхування депозитів («моральний ризик»).

З цієї причини запропоновано визначати суму гарантування вкладу залежно від розміру різниці між номінальною вартістю залученого депозиту та його справедливою вартістю (за депозитами, у яких номінальна вартість залучення значно перевищує справедливу вартість, сума гарантування відсутня). Такий підхід має спонукати вкладників приймати виважені рішення при розміщенні власних коштів, а банківські установи здійснювати більш збалансовану депозитну політику.

Зазначено, що диференціація суми відшкодування вкладів може створювати для вкладника певні труднощі у визначенні гарантії за вкладом, тому рекомендовано законодавчо затвердити відповідну норму, за якою банк повинен самостійно визначати та вказувати суму гарантованого відшкодування вкладу у депозитному договорі. Правильність визначення розміру гарантованого відшкодування під час укладання депозитного договору у подальшому має перевіряти Фонд гарантування вкладів фізичних осіб.

З метою стимулювання банків щодо покращення дієвості управління ризиками запропоновано визначати регулярний збір до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб залежно від значення інтегрального показника оцінки ефективності управління банківськими ризиками (табл. 3).

Таблиця 3

Сума регулярного збору залежно від значення інтегрального показника оцінки ефективності управління банківськими ризиками

Категорія банку	Діапазон значення інтегрального показника	Сума регулярного збору
Стабільний	7,1–10,0	0,5 % від обсягу залучених вкладів
З ознаками проблемності	3,6–7,0	1,5 % від обсягу залучених вкладів
Нестабільний	0–3,5	регулярний збір відсутній

Запропонований підхід щодо введення диференційованої суми гарантування вкладів та диференційованого регулярного збору сприятиме зменшенню процентного ризику та мотивуватиме банки до покращення результативності управління банківськими ризиками.

У четвертому розділі «**Фінансові та організаційні механізми управління банківськими ризиками**» висвітлено процедури банкашуренса та сек'юритизації банківських активів, виокремлено стратегії розвитку банку залежно від рівня толерантності до ризику та розміру економічного капіталу, розкрито суть управління банківськими ризиками за центрами відповідальності банку.

Обґрунтовано тезу про необхідність активного впровадження в банківську діяльність банкашуренса, метою якого є хеджування банківських ризиків та отримання додаткового доходу від реалізації «гібридних» продуктів.

Зазначено, що сучасні банківсько-страхові відносини обмежуються страхуванням життя позичальника, застави, фінансових ризиків банку та відповідальності за погашення кредиту позичальника.

Аргументовано, що впровадження банкашуренса є одним з елементів трансформації традиційних банків у «креативні». У цьому випадку банк переходить на якісно новий рівень розвитку, стаючи фінансовим супермаркетом, який працює не тільки на фінансовому, а й страховому ринках.

З'ясовано причини низького попиту на комплексні поліси страхування банківських ризиків (Bankers Blanket Bond): 1) недостатня кількість страхових вітчизняних компаній, що володіють необхідними технологіями та досвідом роботи в цьому напрямку; 2) для проведення актуарних розрахунків тарифів страхування, франшиз та лімітів відповідальності страхові компанії мають провести ретельну оцінку ризиків банку (сюрвей), а більшість банківських установ відмовляються надавати таку інформацію, мотивуючи це банківською таємницею, що не підлягає розголошенню.

Зазначено, що одним з інструментів зменшення рівня банківських ризиків (передусім портфельного кредитного) є сек'юритизація банківських активів. Крім зменшення кредитного ризику, банк-оригінатор отримує додаткові фінансові ресурси, які можна використати для подальшого розвитку; розширює коло потенційних інвесторів; збільшує рівень ліквідності; поліпшує економічні нормативи; має можливість позиціонувати себе як банківську установу, здатну працювати зі складними фінансовими інструментами.

З'ясовано, що сек'юритизація банківських активів може стати причиною нестабільності фінансового ринку. Світова фінансова криза 2008–2009 рр. певною мірою була спричинена недосконалим процесом сек'юритизації банківських активів на фінансовому ринку США. Більшість установ не змогли за допомогою стрес-тестування та інших інструментів системи управління банківськими ризиками ефективно визначити портфельний кредитний ризик на довгострокову перспективу. Пули активів, що були сформовані із сумнівних кредитів, одержали високі рейтинги, таким чином «переданий» банками портфельний кредитний ризик неконтрольовано збільшив рівень ринкового ризику, який став основним чинником виникнення кризових явищ.

З метою уникнення такої ситуації у майбутньому та для зниження рівня ризиків сек'юритизації запропоновано: підвищити вимоги до оригінаторів, рейтингових агенцій, спеціалізованих юридичних компаній; посилити вимоги до мінімального розміру капіталу оригінаторів; підвищити вимоги щодо розкриття інформації про стан банку-оригінатора і запропонованого ним пулу активів, якими забезпечуються структуровані цінні папери; змінити умови оплати послуг організаторів сек'юритизації, враховуючи довгострокову перспективу залежно від того, яким буде результат для інвесторів; спростити і стандартизувати сек'юритизаційні продукти з метою підвищення ліквідності та забезпечення прозорості їхнього ціноутворення; підвищити стандарти щодо ефективності системи управління ризиками, яку використовує оригінатор.

Констатовано, що головною проблемою розвитку сек'юритизації активів в Україні є нерозвинена законодавча база, незадовільний рівень результативності управління банківськими ризиками, низький рівень стандартизації кредитів, недостатня кількість на фінансовому ринку в разі економічних агентів пенсійних фондів, страхових компаній та значних корпоративних інвесторів, відсутність механізму створення спеціалізованих юридичних компаній з сек'юритизації банківських активів та мобілізації довгострокових ресурсів населення.

Зазначено, що сучасне управління ризиками має включати формування стратегії розвитку банку, яка ґрунтується на співвідношенні прибутку та ліквідності, а також на рівні покриття економічним капіталом відкритих ризикованих позицій з максимальним рівнем ризику.

Аргументовано, що покращити ефективність управління ризиками можна за допомогою впровадження відповідного механізму управління банківськими ризиками за центрами відповідальності, котрі виокремлюються за двома ознаками: бізнес–напрямки та вид основного банківського ризику, що виникає у процесі здійснення активно-пасивних операцій сегмента. За цими ознаками виокремлено основні центри відповідальності банку: казначейство, управління корпоративного бізнесу (УКБ), управління індивідуального бізнесу (УІБ), управління цінними паперами (інвестиційний бізнес) (УЦП).

Розподіл ресурсів між центрами відповідальності здійснюється казначейством банку за допомогою механізму трансфертного ціноутворення, який містить у собі також процедури управління ризиком ліквідності та ринковим ризиком.

Зазначено, що планування є невід'ємною складовою системи управління банківськими ризиками за центрами відповідальності з тієї причини, що в основі поняття «банківські ризики» присутня ймовірність відхилення від запланованих показників діяльності банку. Перешкоди в процесі формування та виконання стратегічного плану і бюджетів можуть виникнути у випадку реалізації корпоративного або стратегічного ризику.

Констатовано, що система управління банківськими ризиками за центрами відповідальності тісно пов'язана з корпоративним управлінням банку. Зроблено висновок, що одним із основних показників ефективності корпоративного управління є рівень успішності вирішення економічних конфліктів (управління корпоративним ризиком) між агентами зовнішнього та внутрішнього середовища.

У п'ятому розділі «Науково-практичні напрями та інструменти з удосконалення управління банківськими ризиками» запропоновано модель оцінки індивідуального кредитного ризику позичальників за допомогою нейронечітких технологій, розглянуто основні напрями удосконалення управління ринковим ризиком, ризиком ліквідності та операційним ризиком.

Зазначено, що серед банківських ризиків виняткову роль відіграють фінансові, рівень яких в умовах значних змін чинників зовнішнього середовища значно збільшується. З огляду на це увага присвячена дослідженню особливостей та пошуку шляхів удосконалення управління кредитним, ринковим ризиками та ризиком ліквідності.

Наголошено, що оцінка кредитоспроможності позичальника є одним з елементів управління індивідуальним кредитним ризиком банку. Оцінювання ускладнюється такими обставинами: 1) існування значної кількості чинників, що відображають якість позичальника; 2) чинники оцінювання можуть мати як кількісну, так і якісну природу; 3) чинники нерівноцінні, тобто по-різному відображають оцінку «якості» позичальника.

У роботі для оцінки індивідуального ризику позичальника (юридичної або фізичної особи) пропонується застосовувати нейронечіткі технології, які дають змогу розширити можливості моделювання складних економічних об'єктів, процесів, що є дуже актуальним в умовах фінансової кризи за відсутності достовірних даних, повної і чіткої статистичної інформації.

Зазначено, що побудова нейронечіткої моделі складається з двох етапів. Перший етап – структурна ідентифікація – формування нечіткої бази знань, що відтворює залежність «виходу» від «входів» за допомогою лінгвістичних правил «якщо – то», які генеруються з експериментальних даних. На другому етапі проводиться параметрична ідентифікація: пошук таких параметрів нечіткої бази знань, які мінімізують відхилення теоретичних (розрахованих за моделлю) результатів від експериментальних.

Зазначено, що діапазон значень показників, які використовуються при оцінці індивідуального кредитного ризику фізичних та юридичних осіб, у нечітких термах в ординарних умовах відрізняється від діапазону у період фінансової нестабільності через необхідність врахування негативного впливу фінансової кризи на платоспроможність позичальників.

Оцінка індивідуального ризику позичальника-юридичної особи (крім банків та бюджетних установ) здійснювалася за формулою:

$$y=f(X_1, X_2, X_3, X_4, X_5), \quad (3)$$

де y – рівень індивідуального кредитного ризику позичальника – юридичної особи; X_1 – коефіцієнт миттєвої ліквідності позичальника – юридичної особи; X_2 – коефіцієнт поточної ліквідності позичальника – юридичної особи; X_3 – коефіцієнт мобільності активів позичальника – юридичної особи; X_4 – коефіцієнт грошового потоку позичальника – юридичної особи; X_5 – коефіцієнт фінансової стійкості позичальника – юридичної особи.

На підставі аналізу реальних кредитних історій зроблено висновок, що в умовах фінансової кризи значення індивідуального кредитного ризику юридичної

особи є мінімальним, якщо значення коефіцієнта мобільності активів та коефіцієнта грошового потоку є «високим»: коефіцієнт мобільності активів більше 0,50, а коефіцієнт грошового потоку більше 1,5. При цьому коефіцієнти миттєвої та поточної ліквідності можуть бути «середніми» (значення коефіцієнта миттєвої ліквідності знаходиться в інтервалі $[0,15 - 0,20)$, а значення коефіцієнта поточної ліквідності – в інтервалі $[0,75-1,0)$) або «високими» (значення коефіцієнта миттєвої ліквідності більше 0,20, а значення коефіцієнта поточної ліквідності більше 1,0). Рівень кредитного ризику значно збільшується, коли коефіцієнти миттєвої та поточної ліквідності є «низькими» (значення коефіцієнта миттєвої ліквідності не досягає 0,15, а значення коефіцієнта поточної ліквідності менше, ніж 0,75).

Оцінка індивідуального ризику позичальника – фізичної особи (крім фізичних осіб, які є суб'єктами господарювання) здійснювалася за формулою:

$$y=f(Z_1, Z_2, Z_3, Z_4, Z_5, Z_6), \quad (4)$$

де y – рівень індивідуального кредитного ризику позичальника – фізичної особи; Z_1 – коефіцієнт забезпеченості кредиту заставою; Z_2 – коефіцієнт забезпеченості кредиту сукупним середньомісячним доходом; Z_3 – вік позичальника; Z_4 – наявність постійної роботи; Z_5 – загальний стаж роботи; Z_6 – погашення чи непогашення кредитів у минулому.

Результати дослідження дають підставу стверджувати, що значення індивідуального кредитного ризику фізичної особи в умовах фінансової кризи є мінімальним, якщо коефіцієнт забезпеченості кредиту сукупним середньомісячним доходом є «вищим за середній» (значення коефіцієнта знаходиться в інтервалі $[1,25-1,50)$) або «високим» (значення коефіцієнта більше 1,50), показник погашення кредитів у минулому «високий» (своєчасне погашення) та коефіцієнт забезпеченості кредиту заставою – «високий» (значення коефіцієнта більше 2,5). Рівень кредитного ризику значно збільшується, коли показник погашення кредитів у минулому «низький» (раніше фізична особа погасила кредит з порушенням).

Зазначено, що основним інструментом управління фінансовими ризиками (як в умовах відносно стабільного середовища, так і в умовах кризи) є встановлення лімітів на величину ризиків. Розмір валютного ризику в умовах кризи запропоновано оцінювати за допомогою показника очікуваного дефіциту (ES), який, на відміну від VaR-методу (цей метод ефективний в умовах відносно стабільного зовнішнього середовища), дає змогу визначати значні втрати, що можуть бути з низькими ймовірностями. Розмір фондового ризику за окремим фінансовим інструментом та цінними паперами запропоновано оцінювати за допомогою визначення класу емітента, в економічні характеристики якого має входити оцінка ефективності інструментів управління ризиками, які він використовує. Зазначено, що в умовах фінансової кризи доцільно збільшувати показники фондового ризику за класом емітента через те, що його звітність, за якою визначається клас, не завжди повно та своєчасно відображає наслідки впливу змін чинників зовнішнього середовища на фінансовий стан і рівень ризиків емітента.

Запропоновано пов'язати ліміти на фінансові ризики з трьома зонами:

1. «Зелена зона» (зона мінімального ризику): розмір фінансових ризиків не перевищує встановлених лімітів;

2. «Жовта зона» (зона підвищеного ризику): розмір фінансових ризиків перевищує ліміти на дозволена величину;

3. «Червона зона» (зона неприпустимого ризику): розмір фінансових ризиків значно перевищують встановлені ліміти (табл. 4).

Таблиця 4

Зональне управління фінансовими ризиками банку

Назва та характеристика зони	План заходів управління ризиками на випадок кризової ситуації		
	Основні заходи	Центри відповідальності	Примітка
Зелена зона: розмір ризиків не перевищує встановлених лімітів	Додаткові заходи не потрібні		
Жовта зона: розмір ризиків перевищує ліміти на дозволена величину	1. Часткове закриття відкритих позицій за певним видом ринкового ризику (валютний, фондовий, процентний)	Казначейство банку, УЦП	За рішенням Правління
	2. Залучення короткострокових міжбанківських позик	Казначейство банку	За рішенням КУАПу
	3. Залучення довгострокових коштів суб'єктів підприємницької діяльності і населення на нових умовах	УКБ, УІБ	
	4. Операції РЕПО	Казначейство банку, УЦП	За рішенням кредитного комітету
	5. Обмеження або призупинення надання коштів за відкритими кредитними і овердрафтними лініями	УКБ, УІБ	
Червона зона: розмір ризиків значно перевищує встановлені ліміти	1. Реалізація заходів, що належать до жовтої зони		
	2. Повне закриття відкритих позицій за певним видом ринкового ризику (валютний, фондовий, процентний)	Казначейство банку, УЦП	За рішенням Правління
	3. Повне припинення надання кредитів	УКБ, УІБ, Казначейство банку	За рішенням КУАПу
	4. Дострокове повернення термінових коштів, розміщених в інших банках	Казначейство банку	
	5. Рефінансування НБУ	Казначейство банку	За рішенням Правління
	6. Залучення коштів на умовах субординованого боргу		
	7. Реалізація необоротних активів	УЦП, УКБ, УІБ, Казначейство банку	

Зазначено, що у разі потрапляння до зони підвищеного або неприпустимого ризику потрібно активізувати план заходів з управління ризиками на випадок кризової ситуації, у якому рекомендовано вказати приблизні суми, що має отримати банк у процесі реалізації запланованих заходів, та визначити обставини, які можуть вплинути на збільшення фінансових ризиків.

У дисертаційній роботі вказано, що методи оцінки операційного ризику, які використовують у своїй практиці вітчизняні банки, відносно прості і малоефективні. Тільки деякі банки першої групи розбудовують більш складні техніки і намагаються врахувати операційний ризик у структурі економічного капіталу. На підставі аналізу сучасних методів оцінки операційного ризику зроблено висновок, що найбільш ефективним методом є «аналіз внутрішніх даних». Обов'язковою умовою цього методу є наявність дієвої системи збору інформації за усіма складовими операційного ризику. Це завдання вирішується за допомогою журналу реєстрації збитків за операційним ризиком, у якому відображаються фактичні суми збитків, що були завдані банку за певними складовими операційного ризику.

Запропоновано здійснювати управління операційним ризиком за його складовими, а саме: технологічним ризиком (ризик інформаційної системи, інформаційних технологій, ризик обробки та надання інформації), ризиком виконавця (несанкціоновані дії, ризик відповідності, ризик здійснення помилки у процесі оформлення та виконання операцій), ризиком шахрайства (внутрішнє шахрайство та зовнішнє), корпоративним (недосконала організація праці, невідповідна практика ведення бізнесу, ризик системи внутрішнього контролю), стратегічним ризиком (ризик формування та реалізації місії, цілей та стратегії розвитку, конкурентний ризик), інноваційним ризиком (ризик стадії розробки та стадії впровадження нового (удосконалення існуючого) банківського продукту) та ризиком репутації (ризик сприйняття ринком, ризик сприйняття державними органами).

Отже, реалізація зазначених рекомендацій дасть змогу вдосконалити дієвість методів та інструментів управління банківськими ризиками в умовах фінансової кризи.

ВИСНОВКИ

У дисертації узагальнено теоретичні напрацювання і запропоновано шляхи вирішення наукової проблеми щодо покращення результативності управління ризиками в банківському секторі України. Комплексне системне дослідження теоретико-методологічних засад управління банківськими ризиками, проблем управління ризиками в звичайних умовах та в період фінансової кризи, всебічний аналіз шляхів удосконалення організаційно-економічних напрямів та інструментів управління банківськими ризиками надали можливість сформулювати такі висновки:

1. Управління банківськими ризиками стає невід'ємною умовою забезпечення стійкого розвитку банку. Дослідження науково-практичних засад управління банківськими ризиками дає змогу підвищити рівень фінансової стійкості банківського сектору України. За результатами аналізу категорійного апарату обґрунтовано розширене трактування терміна «банківський ризик» як ймовірності відхилення від запланованих показників діяльності банку через здійснення активно-пасивних операцій, їх організацію, стан корпоративного управління та вплив чинників зовнішнього середовища, наслідки якого можуть бути негативними,

нульовими або позитивними. Такий підхід виокремлює чинники виникнення банківських ризиків, а також акцентує увагу на застосуванні дієвих інструментів управління ризиками задля отримання позитивного фінансового результату. Рекомендовано класифікувати банківські ризики за критеріями можливості кількісної оцінки ризику, місцем та чинниками його виникнення (виокремлено фінансові, операційні та функціональні ризики). Запропонована класифікація покращує результативність управління банківськими ризиками.

2. Встановлено, що управління банківськими ризиками в умовах відносно стабільного зовнішнього та внутрішнього середовища значно відрізняється від управління ризиками в період кризи за об'єктом, суб'єктом, цілями управління, рівнем ресурсної забезпеченості, інформаційно-розрахункової підтримки, швидкістю прийняття управлінських рішень. Метою управління банківськими ризиками в умовах відносно стабільного зовнішнього і внутрішнього середовища є уникнення значного негативного відхилення від запланованих показників діяльності банку внаслідок «реалізації» ризиків, які пов'язані з активно-пасивними операціями та організацією діяльності банку. Метою управління банківських ризиків в період посилення фінансової нестабільності є уникнення ліквідації банку та подолання кризової ситуації з мінімумом втрат; воно має базуватися на ситуаційному підході, який потребує часткової або повної перебудови організаційної структури, перегляду засад управління ризиками й контролю, змін бізнес-напрямів, стратегій розвитку та корпоративного управління.

3. На основі аналізу санаційного механізму та сучасних інструментів виведення неплатоспроможного банку з фінансового ринку запропоновано напрямки удосконалення функціонування перехідного банку, які потенційно можуть покращити фінансовий стан неплатоспроможного банку. Пропозиції полягають у тому, щоб зобов'язання перехідного банку формувалися з вкладів фізичних осіб, які гарантуються Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, а активи – з частини якісних, високоліквідних активів, що мають покрити різницю між сумою зобов'язань за вкладками фізичних осіб та сумою отриманих з Фонду коштів у розмірі внесків, які робив банк як його учасник. У разі, коли частка залишених якісних активів та відсутність зобов'язань за вкладками фізичних осіб не привели до відновлення платоспроможності банку, він має додатковий час для пошуку найбільш привабливих варіантів виведення з ринку.

4. Акцентовано, що сучасні економічні умови потребують оновлення концепції управління банківськими ризиками, сформованої на засадах Базеля – III, яка передбачає забезпечення стабільного розвитку банківських установ через формування дієвого механізму подолання негативних наслідків фінансової нестабільності. У процесі формування нових базових принципів управління банківськими ризиками запропоновано враховувати зовнішні та внутрішні інструменти реалізації концепції управління ризиками, які впливають на рівень ефективності управління ризиками та на величину банківських ризиків.

5. У результаті дослідження чинників походження фінансових криз запропоновано додаткову критеріальну ознаку «фінансова криза за ризик-фактором», яка виокремлює ризик, що став головною причиною виникнення певної

кризи. Такий підхід дає можливість досліджувати фінансову нестабільність з урахуванням причино-наслідкових зв'язків, сприяє удосконаленню системи аналітичних показників прогнозування та механізму завчасного реагування. Аналіз факторів виникнення локальних і глобальних фінансових криз дав змогу визначити основні причини збільшення ризик-факторів, а саме: надмірна банківська експансія, високий рівень інфляції, зовнішньоекономічні чинники, лібералізація фінансових ринків, фіксований валютний курс, неефективні ринкові реформи та регуляторна політика, політична нестабільність, недосконале управління ризиками фінансових установ.

6. Констатовано, що через високий ступінь невизначеності чинників зовнішнього середовища змінюється сама концепція банківської діяльності, формуються певні економічні умови для еволюції традиційних банків у «креативні», головною рисою яких є надання інноваційних, «гібридних», якісно нових продуктів і підвищена відповідальність перед стейкхолдерами. «Креативний» банк, завдяки проектній системі корпоративного управління, котра має фасилітаційний характер, трирівневій системі управління банківськими ризиками, високій здібності кардинально трансформувати свої стратегії розвитку та бізнес-напрямки, має високий рівень адаптації до змін чинників зовнішнього середовища.

7. За результатами оцінки фінансової стійкості банківського сектору України вказано на доцільність розрахунку інтегрального показника оцінки ефективності управління банківськими ризиками, який враховує рівень капіталізації банку, ліквідність, рентабельність, якість активів, динаміку ресурсної бази та результативність системи управління ризиками. Залежно від значення інтегрального показника банку запропоновано відносити його до таких категорій: «стабільний», «з ознаками проблемності» та «нестабільний». Максимальна увага національного регулятора має бути зосереджена на групі «нестабільних» банків, для яких запропоновано здійснити додатковий аналіз активів і зобов'язань, визначити причини змін у структурі доходів та витрат банку, а також надати оцінку ефективності застосування інструментів управління банківськими ризиками. На підставі цього аналізу національний регулятор має прийняти рішення щодо проведення певних санаційних заходів або переведення банку в категорію неплатоспроможного.

8. Доведено, що діяльність банківського сектору в умовах фінансової нестабільності потребує відповідного удосконалення банківського нагляду у напрямі розробки якісно нових та поліпшення існуючих інструментів визначення фінансового стану та рівня ефективності управління ризиками банку. Крім того, оцінка впливу основних чинників зовнішнього середовища на банківські ризики засвідчила наявність низькоконтрольованих з боку регулятора фрагментарних процесів, які загрожують національним пріоритетам розвитку економіки країни; високий рівень ризику відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, через загрозливі розміри неформальної економіки; необхідність корегування грошово-кредитної та валютної політик у напрямі певної лібералізації, яка знизить інфляційні очікування та створить необхідні умови для подальшого стабільного розвитку економіки України. Зміни банківського нагляду, грошово-кредитної і валютної

політик мають враховуватися в процесі управління банківськими ризиками для забезпечення стабільного функціонування банку.

9. Аргументовано, що розвиток банківського сектору України потребує відповідного удосконалення державної політики відшкодування за вкладами фізичних осіб. Запропоновано визначати суму гарантування відповідно до величини процентної ставки депозиту, тобто залежно від ступеня ризику, на який свідомо зважилися вкладники. Водночас необхідним є перехід до диференційованих ставок регулярного збору банків до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, які рекомендовано розраховувати залежно від значення інтегрального показника оцінки ефективності управління банківськими ризиками, що стимулюватиме банки до покращення фінансового стану та результативності управління ризиками. Запропоновано, щоб учасниками Фонду гарантування вкладів фізичних осіб були усі фінансові установи, які залучають депозитні вклади фізичних осіб, у тому числі АТ «Державний ощадний банк України».

10. Визначено основні організаційно-економічні та правові напрями вдосконалення методичних засад сек'юритизації банківських активів та банкашуренса, а саме: покращити механізм ідентифікації, оцінки та управління ризиками, які пов'язані з процесом сек'юритизації; удосконалити нормативну базу стосовно урегулювання процедур сек'юритизації банківських активів та банкашуренса; впровадити на рівні національного регулятора моніторинг ефективності застосування сек'юритизації банківських активів та банкашуренса як інструментів управління банківськими ризиками та визначити перспективи їхнього подальшого розвитку; виокремити проблемні питання співробітництва банків та страхових організацій, а також шляхи їхнього вирішення. Запропоновані заходи забезпечать ефективне застосування сек'юритизації банківських активів та банкашуренса в процесі елімінуванні негативних наслідків фінансових ризиків.

11. Базуючись на практичному досвіді, вказано на доцільність попередження і зниження ризиків за центрами відповідальності банку, які запропоновано виокремлювати за бізнес-напрямами та ризиками, що пов'язані з діяльністю такого центру. Пропонований підхід передбачає підвищення прозорості управлінської звітності й надання відповідної інформації щодо розмірів ризиків та ефективності виконання стратегічних планів і бюджетів за виокремленими центрами.

12. На основі дослідження інструментів оцінки кредитного ризику позичальників запропоновано застосовувати нейронечіткі технології в скорингових моделях банку для покращення оцінки індивідуального кредитного ризику позичальників – юридичних та фізичних осіб в умовах фінансової кризи.

13. На основі аналізу діючих методів управління фінансовими ризиками запропоновано вдосконалити підходи до їх управління за рахунок запровадження зонального розподілу лімітів, встановлених на величину фінансових ризиків, та функціональних обов'язків центрів відповідальності банку.

14. Доведено, що управління операційним ризиком ефективно здійснювати за його складовими: технологічним ризиком (ризик інформаційної системи, інформаційних технологій, ризик обробки та надання інформації), ризиком виконавця (несанкціоновані дії, ризик відповідності, ризик здійснення помилки у процесі

оформлення та виконання операцій), ризиком шахрайства (внутрішнє шахрайство та зовнішнє), корпоративним (недосконала організація праці, невідповідна практика ведення бізнесу, ризик системи внутрішнього контролю), стратегічним ризиком (ризик формування та реалізації місії, цілей та стратегії розвитку, конкурентний ризик), інноваційним ризиком (ризик стадії розробки та стадії впровадження нового (удосконалення існуючого) банківського продукту) та ризиком репутації (ризик сприйняття ринком, ризик сприйняття державними органами).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Бобиль В. В. Антикризисное управління банківськими ризиками : монограф. / В. В. Бобиль. – Дніпропетровськ : «Свідлер А.Л.», 2012. – 270 с. (15,36 д. а.).
2. Бобиль В. В. Управління фінансовими ризиками банків : монограф. / В. В. Бобиль, Ю. П. Макаренко. – Дніпропетровськ : «Герда», 2014. – 266 с. (13,86 д. а.).
3. Бобыль В. В. Корпоративное управление риском ликвидности в коммерческом банке / В. В. Бобыль // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2005. – Вип. 210, т. III. – С. 835–841 (0,6 д. а.).
4. Бобыль В. В. Стратегия управления капиталом банка в условиях становления современного рыночного хозяйства Украины / В. В. Бобыль // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2006. – Вип. 211, т. II. – С. 583–589 (0,5 д. а.).
5. Бобыль В. В. Бизнес-планирование как инструмент управления стратегическим риском коммерческого банка / В. В. Бобыль // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2006. – Вип. 213, т. IV. – С. 968–974 (0,6 д. а.).
6. Бобыль В. В. Стратегическое планирование как составляющая корпоративного управления в коммерческом банке / В. В. Бобыль // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2006. – Вип. 214, т. III. – С. 578–584 (0,5 д. а.).
7. Бобиль В. В. Оцінка фінансового стану позичальника – юридичної особи у сучасному банку / В. В. Бобиль, О. М. Притоманова // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2006. – Вип. 221, т. I. – С. 172–184 (0,9 д. а.). (Особистий внесок автора: досліджено та обґрунтовано методичний підхід до визначення основних коефіцієнтів оцінки фінансового стану позичальника – юридичної особи) (0,5 д. а.).
8. Бобиль В. В. Сучасні системи кредитного скорингу у споживчому кредитуванні / В. В. Бобиль, О. М. Притоманова // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. – Вип. 222, т. V. – С. 1281–1298 (1,2 д. а.). (Особистий внесок: надано пропозицію щодо удосконалення скорингових моделей оцінки фінансового стану позичальника – фізичної особи) (0,7 д. а.).

9. Бобыль В. В. Разрешение агентских конфликтов как одна из основных задач корпоративного управления / В. В. Бобыль // Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. – 2007. – Вип. 14. – С. 239–243 (0,6 д. а.).

10. Бобыль В. В. Современное корпоративное управление: правовой аспект / В. В. Бобыль // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. – Вип. 224, т. I. – С. 152–159 (0,5 д. а.).

11. Бобыль В. В. Количественная оценка операционного риска в кредитных учреждениях / В. В. Бобыль // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. – Вип. 227, т. III. – С. 854–860 (0,5 д. а.).

12. Бобыль В. В. Инструменты управления рыночным риском в современной системе риск-менеджмента / В. В. Бобыль // Економіка: проблеми теорії та практики : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. – Вип. 228, т. I. – С. 63–68 (0,6 д. а.).

13. Бобыль В. В. Становлення сучасної системи ризик-менеджменту в кредитних установах / В. В. Бобыль // Банківська справа. – 2007. – № 3 (75). – С. 65–76 (1,1 д. а.).

14. Бобыль В. В. Трансфертне ціноутворення в системі управлінського обліку сучасного банку / В. В. Бобыль // Банківська справа. – 2007. – № 5 (77). – С. 38–46 (0,9 д. а.).

15. Бобыль В. В. Сучасний розвиток корпоративного управління у банківській діяльності / В. В. Бобыль // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 1 (143). – С. 65–67 (0,4 д. а.).

16. Бобыль В. В. Вплив глобалізаційних процесів на сучасну банківську систему України / В. В. Бобыль // Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. – 2008. – Вип. 22. – С. 186–190 (0,6 д. а.).

17. Бобыль В. В. Становлення та розвиток сучасного управлінського обліку у банківській діяльності / В. В. Бобыль // Банківська справа. – 2008. – № 5 (83). – С. 20–28 (0,9 д. а.).

18. Бобыль В. В. Сучасний ризик-менеджмент у банківській діяльності: теоретичний аспект / В. В. Бобыль // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 11 (153). – С. 28–32 (0,5 д. а.).

19. Бобыль В. В. Механізм стабілізації банківської системи України в період фінансової кризи / В. В. Бобыль // Банківська справа. – 2009. – № 5 (89). – С. 25–32 (0,8 д. а.).

20. Бобыль В. Сек'юритизація банківських активів у контексті управління портфельним кредитним ризиком / В. Бобыль, М. Соловей // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 1 (167). – С. 22–25 (0,5 д. а.). (Особистий внесок автора: розроблено механізм визначення та управління ризиками процесу сек'юритизації банківських активів) (0,3 д. а.).

21. Бобыль В. В. Банкешуранс у контексті економічної безпеки банку / В. В. Бобыль // Банківська справа. – 2010. – № 4 (94). – С. 56–61 (0,6 д. а.).

22. Бобиль В. В. Стрес-тестування кредитних установ у сучасних умовах: теоретичний аспект / В. В. Бобиль // Банківська справа. – 2010. – № 6 (96). – С. 46–52 (0,6 д. а.).
23. Бобиль В. В. Розвиток сучасної банківської системи України / В. В. Бобиль // Україна: аспекти праці. – 2010. – № 7. – С. 44–49 (0,6 д. а.).
24. Бобиль В. В. Аналіз причин сучасної фінансової кризи в Україні / В. В. Бобиль // Регіональна економіка. – 2011. – № 1 (59). – С. 79–85 (0,7 д. а.).
25. Бобиль В. В. Сучасні стратегічні напрями управління банківськими ризиками за допомогою капіталу / В. В. Бобиль // Банківська справа. – 2011. – № 2 (98). – С. 12–22 (0,9 д. а.).
26. Бобиль В. В. Управлінський облік як елемент управління банківськими ризиками / В. В. Бобиль // Економіка, фінанси, право. – 2011. – № 3. – С. 18–23 (0,7 д. а.).
27. Бобиль В. В. Сек'юритизація банківських активів у системі ризик-менеджменту / В. В. Бобиль, Г. О. Сторожик // Вісник Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна. – 2011. – Вип. 36. – С. 222–225 (0,4 д. а.). (Особистий внесок автора: досліджено та обґрунтовано основні процедури сек'юритизації кредитних пулів банківських установ) (0,3 д. а.).
28. Бобиль В. В. Оцінка фінансового стану позичальника як інструмент управління кредитним ризиком / В. В. Бобиль // Проблеми економіки транспорту : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2011. – Вип. 1. – С. 12–21 (0,9 д. а.).
29. Бобиль В. В. Удосконалення моделі оцінки фінансової стійкості сучасної банківської системи / В. В. Бобиль // Проблеми економіки транспорту : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2011. – Вип. 2. – С. 11–18 (0,8 д. а.).
30. Бобиль В. В. Вплив грошово-кредитної політики на банківський сектор в умовах фінансової кризи / В. В. Бобиль // Економіка Крима. – 2012. – № 1 (38). – С. 56–61 (0,5 д. а.).
31. Бобиль В. В. Особливості операційного ризику: класифікація, кількісна оцінка, управління / В. В. Бобиль // Банківська справа. – 2012. – № 1 (128). – С. 36–50 (0,9 д. а.).
32. Бобиль В. В. Банківський нагляд на підставі оцінки ризиків / В. В. Бобиль // Регіональна економіка. – 2012. – № 2 (64). – С. 147–154 (0,6 д. а.).
33. Бобиль В. В. Вплив макроекономічного середовища на банківську систему / В. В. Бобиль // Банківська справа. – 2012. – № 4 (106). – С. 51–59 (0,7 д. а.).
34. Бобиль В. В. Удосконалення системи гарантування вкладів в умовах сучасної фінансової кризи / В. В. Бобиль // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 7 (197). – С. 24–29 (0,6 д. а.).
35. Бобыль В. В. Антикризисное управление рыночным риском банка / В. В. Бобыль // Оралдың ғылым жаршысы. – 2012. – № 9 (45). – С. 43–47 (0,5 д. а.).
36. Бобыль В. В. Риски развития банковского сектора Украины / В. В. Бобыль // Современный научный вестник. – 2012. – № 19 (131). – С. 48–52 (0,5 д. а.).

37. Бобыль В. В. Формирование «креативных» банков в Украине / В. В. Бобыль // Современный научный вестник. – 2012. – № 21 (133). – С. 51–54 (0,4 д. а.).

38. Бобыль В. В. Теоретичний аспект комплексної системи антикризового управління банківськими ризиками / В. В. Бобыль // Банківська справа. – 2013. – № 2 (110). – С. 3–20 (1,2 д. а.).

39. Бобыль В. В. Удосконалення системи ризик-менеджменту банківського сектора України в умовах фінансової кризи / В. В. Бобыль, Ю. В. Півняк // Регіональна економіка. – 2013. – № 2 (68). – С. 131–139 (0,7 д. а.). (Особистий внесок автора: досліджено та обґрунтовано шляхи удосконалення інструментів управління фінансовими ризиками банку) (0,4 д. а.).

40. Бобыль В. В. Використання показників рівня якості управління ризиками у процесі оцінювання фінансового стану банку / В. В. Бобыль // Банківська справа. – 2013. – № 4 (112). – С. 115–125 (0,9 д. а.).

41. Бобыль В. В. Розвиток альтернативного банкінгу в Україні / В. В. Бобыль // Банківська справа. – 2013. – № 6 (114). – С. 75–81 (0,6 д. а.).

42. Бобыль В. В. Роль корпоративного управління в системі економічної безпеки банків України / В. В. Бобыль // Оралдың ғылым жаршысы. – 2013. – № 3 (51). – С. 25–31 (0,5 д. а.).

43. Бобыль В. В. Антикризисное управление риском ликвидности в банке: теоретический аспект / В. В. Бобыль // Банкаўскі веснік. – 2013. – № 4 (585). – С. 64–66 (0,4 д. а.).

44. Бобыль В. В. Обґрунтування інструментів управління банківськими ризиками в умовах фінансової кризи / В. В. Бобыль // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2013. – № 10. – С. 122–128 (0,6 д. а.).

45. Бобыль В. В. Финансово-банковские кризисы: классификация, причины возникновения и нейтрализация негативных последствий / В. В. Бобыль // Современный научный вестник. – 2013. – № 12 (151). – С. 94–100 (0,6 д. а.).

46. Бобыль В. В. Оцінка фінансового стану банку в умовах кризи [Електронний ресурс] / В. В. Бобыль // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2014. – № 1. – Режим доступу до журн. : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Znprudps/2014_1/zmist.htm.

47. Бобыль В. В. Теоретико-методологические основы управления банковскими рисками / В. В. Бобыль // Вестник Национального банка Республики Башкортостан. – 2014. – № 1 (334). – С. 18–23 (0,5 д. а.).

48. Бобыль В. В. Проблемы усовершенствования методов оценки фондового риска в банках / В. В. Бобыль // Вестник Национального банка Республики Башкортостан. – 2014. – № 2 (335). – С. 44–47 (0,4 д. а.).

49. Бобыль В. В. Удосконалення методологічних підходів до оцінювання фондового ризику в банках України / В. В. Бобыль // Банківська справа. – 2014. – № 3-4 (123). – С. 93–100 (0,7 д. а.).

50. Бобыль В. В. Методика применения показателей системы риск-менеджмента / В. В. Бобыль // Банкаўскі веснік. – 2014. – № 6 (611). – С. 16–21 (0,6 д. а.).

51. Бобиль В. В. Ризик-фактори та ризик-результати на різних рівнях банківської діяльності / В. В. Бобиль // Банківська справа. – 2014. – № 7–8 (127). – С. 54–62 (0,7 д. а.).

52. Бобиль В. В. Управління ризиками «хмарних» технологій у системі ризик-менеджменту банку / В. В. Бобиль // Проблеми економіки транспорту : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2014. – Вип. 7. – С. 29–36 (0,6 д. а.).

53. Бобыль В. В. Влияние стратегической политики развития банка на уровень экономического капитала / В. В. Бобыль // Финансы и кредит. – 2014. – № 12 (588). – С. 10–15 (0,5 д. а.).

54. Бобыль В. В. Использование нейронечеткой скоринговой модели в оценке кредитного риска заемщика / В. В. Бобыль // Финансы и кредит. – 2014. – № 32 (608). – С. 18–25 (0,6 д. а.).

55. Бобыль В. В. Управление финансовыми рисками по сегментам банка / В. В. Бобыль // Финансовая аналитика. – 2014. – № 36 (222). – С. 11–17 (0,6 д. а.).

56. Бобыль В. В. Процентный риск банка: методы оценки и управление / В. В. Бобыль // Финансовая аналитика. – 2015. – № 11 (245). – С. 27–35 (0,7 д. а.).

Опубліковані праці апробаційного характеру

57. Бобыль В. В. Риск-менеджмент как составляющая часть корпоративного управления в банковской сфере / В. В. Бобыль // Перспективи інтеграції України у світову фінансову систему : тези Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Дніпропетровськ, 12–14 квіт. 2005 р.). – Дніпропетровськ : ДНУ, 2005. – С. 234–238 (0,3 д. а.).

58. Бобиль В. В. Современные методы управления процентным риском в коммерческом банке / В. В. Бобыль // Проблемы и перспективы развития железнодорожного транспорта : материалы LXVI Междунар. науч.-практ. конф., (г. Днепропетровск, 11–12 мая 2006 р.). – Днепропетровск : ДНУЖТ, 2006. – С. 380–381 (0,1 д. а.).

59. Бобиль В. В. Сучасний підхід до кредитного скорингу / В. В. Бобиль, О. М. Притоманова // Сучасні тенденції в розвитку банківської системи та фінансових ринків : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Дніпропетровськ, 30 листоп.–1 груд. 2006 р.). – Дніпропетровськ : ДНУ, 2006. – Т. 1. – С. 59–61 (0,2 д. а.). (Особистий внесок автора: досліджено та обґрунтовано основні процедури ідентифікації ризиків споживчого кредитування) (0,1 д. а.).

60. Бобиль В. В. Развитие ипотечного кредитования в современной банковской системе Украины / В. В. Бобиль // Проблеми економіки транспорту : тези доп. VII Міжнар. наук. конф., (м. Дніпропетровськ, 24–25 квіт. 2008 р.). – Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2008. – С. 107 (0,1 д. а.).

61. Бобыль В. В. Мультивалютные депозиты как инструмент управления валютным риском / В. В. Бобыль, С. В. Луцко // Проблеми економіки транспорту : тези доп. IX Міжнар. наук. конф., (м. Дніпропетровськ, 22–23 квіт. 2010 р.). – Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2010. – С. 144 (0,1 д. а.). (Особистий внесок автора: досліджено методологію управління валютним ризиком мультивалютних депозитів) (0,05 д. а.).

62. Бобиль В. В. Проблеми капіталізації сучасної банківської системи України / В. В. Бобиль // Проблеми та перспективи розвитку залізничного транспорту: тези доп. 71 Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Дніпропетровськ, 14–15 квіт. 2011 р.). – Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2011. – С. 295 (0,1 д. а.).

63. Бобиль В. В. Гарантування вкладів в сучасних умовах / В. В. Бобиль // Проблеми економіки транспорту : тези доп. X Міжнар. наук. конф., (м. Дніпропетровськ, 26–27 квіт. 2012 р.). – Дніпропетровськ : ДНУЗТ, 2012. – С. 128 (0,1 д. а.).

64. Бобиль В. В. Формування «креативних» банків в умовах сучасної фінансової кризи / В. В. Бобиль // Фінансовий механізм вирішення глобальних проблем: попередження економічних криз : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Дніпропетровськ, 20–21 верес. 2012 р.). – Дніпропетровськ : Біла К. О., 2012. – Ч. 2. – С. 63–64 (0,2 д. а.).

65. Бобиль В. В. Похідні інструменти системи ризик-менеджменту «креативних» банків / В. В. Бобиль // Проблеми економіки та управління на залізничному транспорті : тези доп. VII Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Судак, 11–13 жовт. 2012 р.). – Судак : ЕКУЗТ, 2012. – С. 193–194 (0,2 д. а.).

66. Бобиль В. В. Управління валютним ризиком в умовах фінансової кризи / В. В. Бобиль // Настоящи изследвания и развитие – 2013: матер. за IX Междунар. науч. практ. конф., (г. Софія, 17–25 януари 2013 г.). – Софія : Бял ГРАД-БГ ООД, 2013. – Т. 1. – С. 14–16 (0,2 д. а.).

67. Бобиль В. В. Удосконалення механізму управління фінансовими ризиками в кредитних установах / В. В. Бобиль // Věda a technologie: krok do budoucnosti – 2013 : materiály IX Mezinárodní vědecko-praktická konference, (m. Praha, 27 února–05 března 2013 roku). – Praha : Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2013. – D. 1 – С. 53–55 (0,3 д. а.).

68. Бобиль В. В. Управління ризиком відмивання коштів у банках / В. В. Бобиль // Розвиток економік євро регіонів: макро- та мікрорівні : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ, 29–30 берез. 2013 р.). / ГО «Київський економічний науковий центр». – К. 2013. – Ч. 1. – С. 27–28 (0,2 д. а.).

69. Бобиль В. В. Управління банківськими ризиками в умовах фінансово-банківської кризи // Efektivní nástroje moderních věd – 2013 : materiály IX Mezinárodní vědecko-praktická konference, (m. Praha, 27 dubna–05 května 2013 roku). – Praha : Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2013. – D. 1 – С. 70–72 (0,2 д. а.).

70. Бобиль В. В. Система економічної безпеки банку / В. В. Бобиль // Сучасні проблеми фінансового моніторингу : зб. матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Ірпінь, 4–5 квіт. 2013 р.). / Вид-во Нац. ун-ту ДПС України. – Ірпінь, 2013. – С. 38–41 (0,3 д. а.).

71. Бобыль В. В. Критерии принятия управленческих решений в банке в условиях неопределенности / В. В. Бобыль // Naukowa przestrzeń Europy – 2013 : materiały IX Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, (m. Przemyśl, 07–15 kwietnia 2013 roku). – Przemyśl : Sp.zo.o. «Nauka i studia». – 2013. – V. 1. – С. 43–46 (0,2 д. а.).

72. Бобиль В. В. Оцінка фінансового стану банку в сучасних умовах / В. В. Бобиль // Ключови въпроси в съвременната наука – 2013 : материали за ІХ Междунар. науч. практ. конф., (г. София, 17–25 април 2013 г.). – София : Бял ГРАД-БГ ООД, 2013. – Т. 1. – С. 40–42 (0,2 д. а.).

73. Бобиль В. В. Доцільність створення тимчасових ощадних банків в банківському секторі України / В. В. Бобиль // Економіка сьогодення: актуальні питання та інноваційні аспекти : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Київ, 26–27 квіт. 2013 р.). / ГО «Київський економічний науковий центр». – К., 2013. – Ч. 1. – С. 51–54 (0,3 д. а.).

74. Бобиль В. В. «Креативні» банки як продукт альтернативного банкінгу / В. В. Бобиль // Сучасні тенденції в економіці та управлінні: новий погляд : зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Донецьк, 26–27 квіт. 2013 р.). / ГО «СІЕУ». – Донецьк, 2013. – С. 88–9 (0,3 д. а.).

75. Бобиль В. В. Оцінка фондового ризику у банку / В. В. Бобиль // Vědecký pokrok na přelomu tisyachalety – 2013 : materiály IX Mezinárodní vědecko-praktická konference, (m. Praha, 27 května–05 června 2013 roku.). – Praha : Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2013. – D. 1. – С. 29–32 (0,3 д. а.).

76. Бобиль В. В. Особливості розвитку банківського сектору України / В. В. Бобиль // Розвиток національних економік в умовах глобальної нестабільності : матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Одеса, 10–11 трав. 2013 р.). – Одеса : Видав. дім «Гельветика». – 2013. – С. 126–128 (0,2 д. а.).

77. Бобиль В. В. Вплив чинників макроекономічного середовища на банківські ризики / В. В. Бобиль // Економіка та підприємництво: формування інноваційних моделей розвитку : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Херсон, 7–8 черв. 2013 р.). – Херсон : Видав. дім «Гельветика». – 2013. – С. 152–155 (0,2 д. а.).

78. Бобиль В. В. Основи управління фінансовими ризиками банку / В. В. Бобиль // Актуальні досягнення європейської науки – 2013 : тези доп. ІХ Міжнар. наук.-практ. конф., (м. Софія, 17–25 черв. 2013 р.). – Софія : Бял ГРАД-БГ ООД, 2013. – Т. 1. – С. 27–30 (0,3 д. а.).

79. Бобиль В. В. Системний стрес-тестинг банківських ризиків / В. В. Бобиль // Dynamika naukowych badań – 2013 : materiały IX Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, (m. Przemyśl, 07–15 lipca 2013 roku). – Przemyśl : Sp.zo.o. «Nauka i studia». – 2013. – V. 1. – С. 40–42 (0,2 д. а.).

80. Бобиль В. В. Основні внутрішні ризик-фактор та ризик-результати банку / В. В. Бобиль // Nauka i inowacja – 2013 : materiały IX Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji, (m. Przemyśl, 7–15 października 2013 roku). – Przemyśl : Sp.zo.o. «Nauka i studia». – 2013. – V. 1. – С. 13–15 (0,2 д. а.).

81. Бобиль В. В. Перспективы усовершенствования методики оценки рыночного риска в банках // Бъдещите изследвания – 2014 : материали за Х Міжнар. науч. практ. конф., (г. София, 17–25 февруари 2014). – София : Бял ГРАД-БГ ООД, 2014. – С. 47–49 (0,2 д. а.).

АНОТАЦІЯ

Бобиль В. В. Управління банківськими ризиками в умовах фінансової кризи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Тернопільський національний економічний університет, Тернопіль, 2015.

Дисертаційна робота присвячена розробленню й науковому обґрунтуванню концептуальних підходів до управління банківськими ризиками. Розкрито економічну сутність банківських ризиків, виокремлено чинники їх виникнення та класифікаційні ознаки.

З'ясовано напрямки подальшого розвитку інституційної архітектури банківського сектору, запропоновано нові підходи до функціонування перехідного банку.

Виокремлено проблемні питання діагностування чинників виникнення фінансових криз та розширено їхні додаткові диференційні ознаки. Оновлено концепція управління банківськими ризиками, яка базується на принципах Базеля – III.

Проаналізовано проблеми розвитку банківського сектору України, сучасний стан фінансової стійкості банківських установ та сформульовано пропозиції щодо напрямів її забезпечення в умовах фінансової кризи. Виявлено основні макроекономічні фактори, що впливають на ефективність управління банківськими ризиками та на величину банківських ризиків.

Обґрунтовано перспективи та запропоновано організаційно-економічні засади покращення результативності управління банківськими ризиками, зокрема: удосконалення оцінки індивідуального кредитного ризику позичальника через впровадження нейронечітких технологій у скорингові моделі банку, використання зонального принципу управління банківськими ризиками, застосування заходів управління операційним ризиком за його складовими, введення процедур банкашуренса та сек'юритизації банківських активів.

Ключові слова: ризик, банківська система, банкашуренс, банківський нагляд, валютна політика, гарантування вкладів, грошово-кредитна політика, зональний принцип управління, інтегральний показник, капітал, макроекономічне середовище, сек'юритизація банківських активів, скорингові моделі, стрес-тестинг, управління банківськими ризиками, фінансова криза, фінансова стійкість.

АННОТАЦИЯ

Бобыль В. В. Управление банковскими рисками в условиях финансового кризиса. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Тернопольский национальный экономический университет, Тернополь, 2015.

Диссертация посвящена научному обоснованию и разработке концептуальных подходов управления банковскими рисками. Проведено комплексное исследование

теоретических и практических аспектов рискологии в банковской деятельности Украины. Определены приоритеты управления банковскими рисками в условиях относительно стабильной внешней среды и в условиях кризиса, которые предусматривают применение соответствующих инструментов избежания банкротства и преодоления финансовой нестабильности с минимальными потерями. Раскрыта экономическая сущность банковских рисков как вероятности отклонения от запланированных показателей деятельности банка из-за выполнения активно-пассивных операций, организации хозяйственной деятельности банковского учреждения и влияния факторов внешней среды (последствия отклонения могут быть отрицательными, нулевыми или положительными). Выделены факторы возникновения банковских рисков и их классификационные признаки.

Исследованы направления дальнейшего развития институциональной архитектоники банковского сектора. Обоснована и уточнена сущность «креативного банка» как нового вида банка, который, благодаря проектной системе корпоративного управления, носящей фасилитативный характер, зональному управлению банковскими рисками, высокой способности кардинально трансформировать свою стратегию развития и бизнес-направления, имеет высокий уровень адаптации к изменениям факторов внешней среды. Определены новые подходы к функционированию переходного банка, использование которых потенциально может улучшить финансовое состояние неплатежеспособного банка.

Идентифицированы проблемные вопросы диагностики факторов возникновения финансовых кризисов и расширены их дополнительные дифференциальные признаки. Определены основные причины увеличения риск-факторов, провоцирующие финансовую нестабильность, а именно: чрезмерная банковская экспансия; высокий уровень инфляции; внешнеэкономические факторы; либерализация финансовых рынков; фиксированный валютный курс; неэффективны рыночные реформы и регуляторная политика; неэффективное управление рисками финансовых учреждений.

Исследованы основные макроэкономические факторы, влияющие на величину банковских рисков, а именно: банковский контроль, фрагментационные и глобализационных процессы, неформальная (теневая) экономика, валютная и денежно-кредитная политика, система гарантирования вкладов.

Определены новые инструменты реализации концепции управления банковскими рисками (основанной на принципах Базеля–III), влияющие на уровень эффективности системы управления банковскими рисками и их величину. В контексте улучшения результативности управления банковскими рисками и уменьшения величины процентного риска разработаны научно-методические подходы дифференциации суммы гарантированного возмещения вкладов физических лиц в зависимости от величины процентной ставки депозита, указанной в договоре (то есть от степени риска, на которую сознательно решились вкладчики). Предложено дифференциацию регулярного сбора в Фонд гарантирования вкладов физических лиц, размер которого зависит от интегрального показателя оценки эффективности управления банковскими рисками. Данный показатель отражает финансовое состояние банка (достаточность капитала, качество активов,

рентабельность, ликвидность, динамику изменения ресурсной базы) и результативность инструментов управления банковскими рисками.

Исследованы основные проблемы развития банковского сектора Украины и сформулированы предложения по улучшению финансового состояния банков.

Определены перспективные направления повышения результативности управления банковскими рисками в условиях финансового кризиса. С использованием нейронечетких технологий разработана методика оценки индивидуального кредитного риска заемщиков, которая позволяет в условиях финансовой нестабильности (при отсутствии достоверных данных, полной и четкой статистической информации) расширить возможности моделирования сложных экономических процессов и увеличить эффективность определения платежеспособности заемщика. Предложены антикризисные процедуры по управлению рыночным риском, риском ликвидности и операционным риском, которые прошли практическую апробацию в банках Украины. Для оценки размеров финансовых рисков в антикризисном управлении предложен алгоритм стресс-тестинга. Обоснованы направления диагностирования и снижения рисков по центрам ответственности банка, которые предложено выделять по бизнес-направлениям и рискам, связанным с деятельностью такого центра. В условиях финансового кризиса предложено внедрять низкорискованную стратегию развития банка, направленную на поддержание высокого уровня экономического капитала (он должен быть больше размера регулятивного капитала) и ликвидности при минимальной норме прибыли. Определена целесообразность использования зонального управления финансовыми рисками, которая включает в себя алгоритм распределения степени нарушения лимитов, установленных на размер рисков, по трем зонам и определение управленческих решений центров ответственности банка по каждой зоне. С целью нейтрализации негативного влияния рисков на деятельность банков обоснована целесообразность использования процедур секьюритизации банковских активов и банкашуранса.

Ключевые слова: риск, банковская система, банкашуранс, банковский надзор, валютная политика, гарантирования вкладов, денежно-кредитная политика, зональный принцип управления, интегральный показатель, капитал, макроэкономическая среда, секьюритизации банковских активов, скоринговые модели, стресс-тестинг, управление банковскими рисками, финансовый кризис, финансовая устойчивость.

ANNOTATION

Bobyl V. V. Management of bank risks in conditions of financial crisis. – Manuscript.

The dissertation for reception of scientific degree of doctor of economic science on speciality 08.00.08 – money, finance and credit. – Ternopil National Economic University, Ternopil, 2015.

The dissertation is devoted to development and scientific substantiation of conceptual approaches to the management of banking risks. Clarified the economic essence of banking risk factors singled out their origin and classification features.

The directions of further development of institutional architectonics banking sector, the essence of economic categories «creative bank» and the new approaches to transition operation of the bank.

Implementation of new tools outlined paradigm of banking risks, based on the principles of Basel - III.

Thesis there is determined issues of diagnosing factors of financial crises and further expanded their differential features.

The current state of financial stability of banks, revealed major problems and formulated proposals on the directions of its improvement. The main macroeconomic factors that influence the effectiveness of banking risk and magnitude of banking risks.

The perspectives and proposed organizational and economic trends improve performance management of banking risks, including: improving the borrower's credit risk through the implementation of neural technologies scoring model of the bank, using the principle of zonal management of banking risk management, application of operational risk management for its constituents, and the introduction of a mechanism bancassurance and securitization of bank assets.

Keywords: risk, banking system, bancassurance, banking supervision, guarantee deposits, monetary policy, zonal management principle, integral index, capital, macroeconomic environment, securitization of bank assets, scoring models, stress-testing, management of banking risks, financial crisis, financial stability.